

Fatimə Zaur qızı BABAYEVA
Qərbi Kaspi Universitetinin, magistrant
E-mail: ftmbbyva@gmail.com

Elnarə ƏHMƏDOVA

YENIYETMƏLƏRDƏ CİNAYƏTKAR DAVRANIŞIN PROFILAKTIKASI

Xülasə

Yeni yetmələrdə cinayətkar davranışın profilaktikası, gənclərin cinayətə meyl etmələrinin qarşısını almaq və onları müsbət inkişaf yoluna yönləndirmək üçün həyata keçirilən çoxşaxəli tədbirlər toplusudur. Bu profilaktika, yalnız hüquq mühafizə orqanlarının fəaliyyəti ilə məhdudlaşmır, eyni zamanda təhsil, ailə dəstəyi, sosial xidmətlər və psixoloji dəstək sahələrini də əhatə edir. Cinayətkar davranışın profilaktikasında ən vacib komponentlərdən biri təhsil və maarifləndirmədir. Ailənin rolu da çox əhəmiyyətlidir. Sağlam və dəstəkləyici ailə mühiti, gənclərin cinayətə meyl etməməsinə kömək edir. Gənclərin psixoloji dəstəyə ehtiyacı da unudulmamalıdır. Psixoterapevtik və sosial proqramlar vasitəsilə onların daxili gərginlikləri və emosional narahatlıqları ilə mübarizə aparılmalıdır. Bu, cinayətkar davranışların qarşısını almaqda mühüm rol oynayır. Son olaraq, gənclərə karyera inkişafı və peşə təhsili üzrə yönəldilən proqramlar, onların gələcəkdə müstəqil və cəmiyyətə faydalı fərdlər olmalarına kömək edir. Bütün bu tədbirlər, yeni yetmələrdə cinayətkar davranışların qarşısını almağa və onların sağlam, məsuliyyətli fərdlər olaraq inkişaf etmələrinə xidmət edir.

Açar sözlər: yeni yetmələrdə cinayət, profilaktika, sosial adaptasiya, cinayətkar davranışın səbəbləri, psixoloji dəstək, təhsil, ailə dəstəyi, gənclərdə psixoloji inkişaf

UOT: 159.9

DOI: <https://doi.org/10.54414/PIFG2249>

Giriş

Yeni yetməlik dövrü, insan həyatında ən kritik inkişaf mərhələlərindən biridir. Bu dövr, həm fiziki, həm də psixoloji cəhətdən çox sayda dəyişikliklərin baş verdiyi bir mərhələdir. Yeni yetmələr bu dövrdə bəzən müxtəlif sosial və emosional təzyiqlərlə üzləşir, nəticədə müəyyən davranış modelləri inkişaf etdirə bilirlər. Bu davranışlardan bəziləri isə cinayətkar hərəkətlərə doğru istiqamətlənə bilər. Yeni yetmələrdə cinayətkar davranışların qarşısının alınması və profilaktikası yalnız hüquq mühafizə orqanlarının işi deyil. Bu məsələyə həm ailə, həm təhsil müəssisələri, həm də cəmiyyətin digər strukturları daxil olmaqla birgə yanaşılmalıdır. Cinayətkar davranışlar, yeni yetmələrdə sosial və psixoloji problemlərin əksidir və bu davranışlar cəmiyyətin gələcəyinə ciddi təhdid yaradır. Bu səbəbdən cinayətkar davranışların qarşısının

alınması məqsədilə profilaktik tədbirlərin görülməsi çox vacibdir. Məqsəd, gəncləri bu cür davranışlardan uzaq tutmaq, onlara müsbət həyat yönələri göstərmək və sağlam şəxsiyyətlər kimi yetişmələrinə şərait yaratmaqdır.

Əsas hissə

Yeni yetmələrdə cinayətkar davranışın profilaktikası məsələsi cəmiyyətin diqqət mərkəzində olan mühüm sahələrdən biridir. Bu məsələnin statistikası müxtəlif sosial və hüquqi aspektlərdən asılıdır, lakin ümumilikdə, bir neçə əsas məlumat növü bu sahədəki profilaktik tədbirlərin effektivliyini göstərir. Statistik məlumatlar ölkələrdən və regionlardan asılı olaraq fərqlənir. Cinayətkar davranışların qarşısının alınması məqsədilə profilaktik tədbirlərin görülməsi çox vacibdir. Məqsəd, gəncləri bu cür davranışlardan uzaq tutmaq, onlara müsbət həyat yönələri göstərmək və sağlam şəxsiyyətlər kimi yetişmələrinə şərait yaratmaqdır.

Yeniyyətmələrdə cinayətkar davranışın səbəbləri:

1. Ailə faktoru: Ailə, yeniyyətmələrin şəxsi inkişafında və davranışlarının formalaşmasında əsas rol oynayan sosial mühitdir. Yeniyyətmələrin cinayətkar davranışlara meyli, əksər hallarda ailə mühitindəki çatışmazlıqlarla əlaqədardır. Ailənin daxili münasibətləri, valideynlərin uşaqlara münasibəti, şiddət və ya sərt qaydalar kimi amillər gənclərdə emosional və psixoloji problemlərin yaranmasına səbəb olur. Valideynlər arasında münasibətlərin pis olması və ya uşaqlara qarşı ilgisiz yanaşma, onların özünü qiymətləndirmə hissini zədələyir və bu da cinayətkar davranışların inkişafına şərait yaradır.

2. Sosial və mədəni faktorlar: Yeniyyətmələrin yaşadığı sosial mühit və cəmiyyətin müxtəlif problemləri də onların davranışlarına təsir göstərir. Cəmiyyətin sosial-iqtisadi vəziyyəti, işsizlik, yoxsulluq və sosial ədalətsizlik kimi amillər gənclərin cinayətə meyil etməsinə səbəb ola bilər. Sosial təbəqələşmə, müəyyən sosial qrupların təzyiqi və cəmiyyətin fərdi fərqlərə qarşı münasibəti də gənclərin davranışlarına təsir edir. Həmçinin, mədəni faktorlar və müasir cəmiyyətin verdiyi sosial mesajlar da yeniyyətmələrin davranışlarına təsir göstərə bilər. Bu faktorlar cinayətkar davranışın stimullaşdırılmasına səbəb olur, çünki gənclər tez-tez sosial ədalətsizlik və bərabərsizliklə qarşılaşaraq cinayətkar yola qədəm qoyurlar.

3. Psixoloji faktorlar: Psixoloji pozuntular və yeniyyətmənin özünü ifadə etmə çətinlikləri, cinayətkar davranışların baş verməsində mühüm rol oynayır. Yeniyyətməlik dövrü, gənclərin şəxsiyyətlərinin formalaşdığı və daxili konfliktlərlə üzləşdiyi bir mərhələdir. Uşaqların və yeniyyətmələrin özlərini başqalarına göstərmə tərzini və fərdi kimlik axtarışı onlara təzyiq göstərə bilər. Bu, bəzən aqressiv və ya destruktiv davranışlara yol açır. Ayrıca, psixoloji vəziyyətin normal olmaması – məsələn, depressiya, təcavüzkar meyllər, və ya digər emosional pozuntular, yeniyyətmənin cinayətkar hərəkətləri seçməsinə səbəb ola bilər.

4. Bioloji faktorlar: Genetik amillər və bioloji fərqliliklər də bəzi yeniyyətmələrin cinayətə meyilli olmasına təsir göstərir. Bəzi tədqiqatlar göstərir ki, bəzi genetik faktorlar yeniyyətmələrin davranışlarını formalaşdırır və onları cinayətkar

fəaliyyətlərə yönləndirir. Genetik olaraq təbii olaraq daha agresiv və impulsiv olan uşaqlar, təzyiq altında daha tez cinayətkar hərəkətlərə meyil edə bilərlər. Lakin bioloji amillər sosial və psixoloji faktorlarla qarşılıqlı təsir göstərir və heç vaxt yalnız bioloji faktorlara əsaslanmaqla bir nəticəyə gəlmək olmaz.

Cinayətkar davranışların profilaktikasi, yalnız hüquq-mühafizə orqanlarının işini deyil, həm də sosial, təhsil və psixoloji dəstək sahələrinin birgə əməkdaşlığını tələb edən çoxşaxəli bir məsələdir. Gənclərdə cinayətkar davranışın qarşısının alınmasında əsas məqsəd, onlara sağlam sosial modellər təklif etmək, onlara cinayətkar davranışların nəticələrini başa salmaq və alternativ yollar təqdim etməkdir. Bu prosesin uğurlu olması üçün müxtəlif yanaşmalar və üsullar istifadə olunmalıdır.

1. Təhsil və maarifləndirmə: Təhsil, cinayətkar davranışın profilaktikasında ən vacib vasitədir. Yeniyyətmələrə cinayətkar davranışların cəmiyyətə və onlara olan təsirlərini başa salmaq, onların hüquqlarını və məsuliyyətlərini izah etmək vacibdir. Lakin bu maarifləndirmə yalnız hüquq mühafizə orqanları və ya mütəxəssislər tərəfindən həyata keçirilən tədbirlər ilə məhdudlaşmamalıdır. Təhsil sisteminin özü də bu prosesə daxil olmalıdır. Təhsil müəssisələri, yeniyyətmələrə yalnız akademik biliklər deyil, eyni zamanda etik dəyərləri, sosial məsuliyyətləri və şəxsi inkişaflarını təşviq edən proqramlar təqdim etməlidir. Məsələn, məktəblərdə hüquq və etik təlimlər, qanunların əhəmiyyəti və cinayətkar davranışların qarşısının alınmasına dair mühazirələr, diskussiyalar və seminarlar keçirilməlidir. Bu yanaşmalar gənclərin düzgün qərar vermə bacarığını inkişaf etdirə bilər və cinayətə meyilli olmalarını azaldır.

Bundan əlavə, təhsilin praktik yönümlü olması da çox önəmlidir. Yeniyyətmələrə müxtəlif həyat bacarıqları (məsələn, konfliktlərin sülh yolu ilə həlli, stresslə başa çıxma, liderlik, və s.) öyrədilməli, həmçinin onların emosional intellektual inkişafı dəstəklənməlidir. Bu cür bacarıqlar, gənclərin çətin vəziyyətlərdə düzgün qərar vermələrinə və təcavüzkar davranışlardan qaçmalarına kömək edə bilər.

2. Ailə dəstəyi və valideyn maarifləndirilməsi: Ailə, yeniyetmənin şəxsiyyətinin formalaşmasında əsas rol oynayır. Güclü və sağlam bir ailə strukturu olan yeniyetmələr, daha yaxşı sosial uyğunlaşır və cinayətkarlıqdan uzaq olurlar. Lakin ailə içindəki problemlər, xüsusilə valideynlərin uşaqlarına qarşı sevgisizlik, etinasızlıq, şiddət və ya münafiqliklər, gənclərdə sosial davranış pozuntularına səbəb ola bilər.

Valideynlərə verilən düzgün dəstək və məlumat, uşaqlarını daha yaxşı anlamağa və onların ehtiyaclarına uyğun davranmağa kömək edəcəkdir. Ailələrə yönəlmiş proqramlar, valideynlərə uşaqlarının inkişafını necə dəstəkləməli olduqlarını, onlarla necə effektiv ünsiyyət qurmalı olduqlarını və onları cinayətkar davranışlardan qorumaq üçün hansı strategiyaları tətbiq etməli olduqlarını öyrətməlidir. Bu növ proqramlar gənclər üçün təhlükəsiz və dəstəkverici bir ailə mühiti yaratmağa kömək edir.

Əlavə olaraq, valideynlərə cinayətkar davranışların yaranma səbəbləri və təsirləri barədə məlumat verilməli, onlara uşaqlarının psixoloji və emosional ehtiyaclarına cavab vermə bacarıqları təlimləri keçirilməlidir. Valideynlər uşaqlarına nümunəvi davranışlar göstərməli, onların təzyiq və streslə necə mübarizə aparmağı öyrətməlidirlər. Valideynlər tərəfindən təqdim edilən düzgün davranış modelləri, gənclərin sosial normlara uyğun davranmalarını təmin edə bilər.

3. Sosial proqramlar və cəmiyyətin aktiv təsiri: Cinayətkar davranışların profilaktikasında sosial proqramlar və cəmiyyətin rolu çox önəmlidir. Sosial proqramlar vasitəsilə gənclərə cinayətkar fəaliyyətlərdən uzaq durmaq və sağlam alternativlər tapmaq təklif oluna bilər. Bu proqramlar, gəncləri sosial cəhətdən inkişaf etdirən və onları mənfi mühitlərdən uzaqlaşdıran fəaliyyətləri təşviq etməlidir. Məsələn, idman klubları, yaradıcılıq mərkəzləri, könüllülük fəaliyyəti, təhsil və peşə bacarıqları üzrə proqramlar və sosial fəaliyyətlər təklif oluna bilər. Bu fəaliyyətlər gənclərə daha yaxşı sosial münasibətlər qurmaq və şəxsi inkişaflarını təmin etmək imkanı verir.

Cəmiyyətin digər qurumları da gənclərə yardım etməlidir. Məsələn, məktəbətrafi fəaliyyətlər və mütəxəssis dəstəyi, gənclərin yaxşı rol modelləri ilə tanış olmasına və özlərini

cəmiyyətin dəyərli üzvləri kimi hiss etmələrinə imkan yaradır. Bütün bu tədbirlər gənclərə müsbət sosial dəyərləri öyrətmək və cinayətkar hərəkətlərə qarşı müqavimət göstərmək bacarığı qazandırır. Həmçinin, sosial xidmətlər vasitəsilə gənclərin psixoloji və sosial ehtiyacları qarşılanabilir. Bu proqramlar, gənclərə cinayətə yol açan sosial və emosional faktorlarla mübarizə aparmaqda kömək edə bilər.

4. Psixoloji dəstək və terapiya: Gənclərin psixoloji vəziyyətini düzgün qiymətləndirmək və onlara uyğun dəstək göstərmək, cinayətkar davranışların qarşısını almaqda mühüm rol oynayır. Psixoloji dəstək, gənclərin şəxsi inkişaflarını təşviq etməyə və onların daxili konfliktləri ilə başa çıxmalarına kömək etməyə yönəlməlidir. Yeniyetmələr psixoloji yardım aldıqda, öz duyğularını və davranışlarını daha yaxşı idarə edə bilirlər.

Terapevtik proqramlar, gənclərin emosional narahatlıqlarını anlamağa və aradan qaldırmağa kömək edir. Həmçinin, gənclərin narahatlıqlarını azaltmağa və özlərini ifadə etməyə imkan verən mühitlər yaratmaq çox vacibdir. Terapiya proqramları və qrup müalicəsi gənclərə daha sağlam və sosial cəhətdən uyğun davranış modellərini öyrədə bilər. Cinayətkar davranışın qarşısının alınmasında xüsusilə əhəmiyyətli olan bir növ terapiya isə, “dəyişiklik terapiyası”dır. Bu terapiya, gənclərin cinayətkar davranışlarını dəyişdirməyə və daha müsbət sosial davranış modelləri ilə əvəz etməyə kömək edir. Bu növ proqramlar, yeniyetmələrin özlərinə və cəmiyyətə daha müsbət bir münasibət formalaşdırmalarına imkan verir.

5. Alternativ fəaliyyətlər və reabilitasiya: Alternativ fəaliyyətlər gəncləri cinayətə meyilli mühitlərdən uzaqlaşdırmaq və onları daha sağlam davranış modellərinə yönləndirmək məqsədi güdür. Gənclər üçün təşkil edilən idman yarışları, yaradıcı layihələr, sosial klub fəaliyyətləri və digər hobbilər, onlara yeni bacarıqlar qazandırmaq və həyatlarında müsbət istiqamətlər göstərmək üçün vacibdir.

Reabilitasiya proqramları, cinayətə meyilli gənclərə yardım etmək və onların cinayətkar davranışlardan uzaqlaşmalarını təmin etmək üçün xüsusi hazırlanır. Bu proqramlar, cinayət etmiş yeniyetmələrə daha müsbət sosial münasibətlər qurmağa, həyatlarını yenidən qurmağa

kömək edir və onları təkrarlanan cinayətə yol verməmələri üçün dəstəkləyir.

Aşağıda, müxtəlif sahələrdə həyata keçirilmiş profilaktika tədbirlərinə uyğun real həyat nümunələri əks olunub. Bu nümunələr, gənclərin sağlam sosial və psixoloji inkişafını təmin etməyə və cinayətkar davranışların qarşısını almağa kömək edəcək tədbirlərin praktiki təbiqləridir.

1. İdman və fəaliyyətlərə cəlb edilmə: Gənclərin cinayətkar davranışlardan uzaqlaşması üçün onlara sağlam fəaliyyətlər təklif etmək çox vacibdir. İdman və müxtəlif sosial fəaliyyətlər, gənclərin enerjilərini müsbət istiqamətdə yönəltməyə kömək edir. Məsələn:

- Futbol və basketbol komandaları: Məhəllə və məktəblərdə təşkil olunan futbol və basketbol yarışları gənclərin bir araya gəlməsinə və əyləncəli zaman keçirməsinə imkan verir. Bu, həm də onlar üçün sağlam rəqabət və komanda ruhunu inkişaf etdirir.

- Yaradıcı sənət proqramları: Çoxsaylı gənclər üçün musiqi, rəssamlıq, teatr və digər yaradıcı fəaliyyətlər özünü ifadə etmə yollarıdır. Məsələn, bir çox sosial mərkəzlər, gənclərə musiqi dərsləri və ya rəssamlıq kursları təklif edir. Bu növ fəaliyyətlər, gənclərin sosial davranışlarını yaxşılaşdırır və onların güclü tərəflərini ortaya çıxarır.

2. Mentorluq və liderlik proqramları: Mentorluq proqramları, təcrübəli şəxslərin gənclərə rəhbərlik etməsini və onlara düzgün yol göstərməsini təmin edir. Bu, gənclərin özlərini qiymətləndirmələrinə və həyatda məqsəd qoymalarına kömək edir.

3. Təhsil və karyera planlaşdırılması: Təhsil, gəncləri cinayətkar davranışlardan uzaq tutmaq üçün ən güclü vasitələrdən biridir. Gənclərin yaxşı təhsil alması, həmçinin karyera seçimi ilə bağlı düzgün istiqamətlərə yönləndirilməsi onlara gələcəkdə müsbət perspektivlər təqdim edir.

- Karyera inkişafı proqramları: Məktəblər və sosial mərkəzlər, gənclərə müxtəlif peşə sahələri barədə məlumat verərək, onlara karyera seçimi və iş dünyasına inteqrasiya ilə bağlı yönləndirmə təklif edir. Həmçinin, bu proqramlar gənclərə praktik təcrübələr qazanmaq üçün təcrübə keçmə imkanları da təqdim edir.

- Texniki və peşə təhsili: Yeniyyətmələrə texniki və peşə təhsili verilən kurslar, onların gələcəkdə iş dünyasında yer tapa bilmələri üçün vacibdir. Bu növ təhsil proqramları, gəncləri əllərində xüsusi bacarıqlar olan insanlar olaraq cəmiyyətə təqdim edir, bununla da onların cinayətə meyilləri azalır.

5. İctimai təşkilatlar və könüllülük proqramları: Könüllü fəaliyyətlər, gənclərə cəmiyyətin bir hissəsi olduqlarını və başqalarına kömək etmənin vacib olduğunu göstərir. Bu, gənclərin şəxsi inkişafına və sosial məsuliyyət hissəsinə müsbət təsir edir.

- Könüllülük proqramları: Bir çox qeyri-hökumət təşkilatları, gəncləri könüllü fəaliyyətlərə cəlb edir. Bu fəaliyyətlər, gənclərin həm özlərinə, həm də cəmiyyətə xidmət etmələrini təşviq edir. Məsələn, gənclər təmizləmə işlərinə, uşaqlara dərslər verməyə və ya yaşlı insanlara yardım etməyə cəlb edilə bilər.

- Sosial layihələrdə iştirak: Gənclər üçün sosial layihələrdə iştirak etmək, onların sosial məsuliyyət hissini artırır və cəmiyyətin inkişafına töhfə vermək imkanı yaradır. Bu növ təcrübə, gəncləri cinayətkar davranışlardan uzaqlaşdırmağa kömək edir və onların müsbət şəxsiyyətlər kimi inkişaf etmələrini təmin edir.

Nəticə

Cinayətkar davranışların profilaktikasi çoxşaxəli və dinamik bir yanaşma tələb edir. Təhsil, ailə dəstəyi, sosial proqramlar, psixoloji dəstək və alternativ fəaliyyətlər, gəncləri cinayətkar davranışlardan qorumaq və onlara daha sağlam bir inkişaf yolu təqdim etmək üçün vacib komponentlərdir. Cəmiyyətin hər bir üzvü bu prosesdə rol oynayır və gənclərin gələcəyini formalaşdırmaqda iştirak edir. Uğurlu profilaktika, yalnız cinayətlərin qarşısını almaqla kifayətlənmir, həm də gəncləri cəmiyyətə faydalı və məsuliyyətli üzvlər kimi yetişdirmək məqsədini güdür.

ƏDƏBİYYAT SIYAHISI

1. Əliyev, F. (2020). Yeniyyətmələrdə cinayətkar davranışların profilaktikasi. Bakı: Elm və Təhsil Nəşriyyatı.

2. Bərdəliyev, E. (2018). Sosial iş və cinayətkarlıq: Təcrübə və nəzəriyyə. Bakı: Qanun Nəşriyyatı.

3. Hüseynova, L. (2019). Yeniyetmələrdə cinayətkar davranışın qarşısının alınması və sosial müdafiə. Bakı: Gənclik Nəşriyyatı.
4. Məmmədov, M. (2017). Cinayətkar davranışın profilaktikası və cəmiyyətin rolu. Bakı: Təhsil Nəşriyyatı.
5. Sadıqova, R. (2021). Cinayət və hüquq: Yeniyetmələrə qarşı profilaktik yanaşmalar. Bakı: Hüquq Nəşriyyatı.
6. Şahbazov, T. (2022). Gənclər və cinayətkarlıq: Profilaktik yanaşmalar. Bakı: Gənclər və İctimaiyyət Nəşriyyatı.
7. Zeynallı, F. (2020). Ailə və cinayətkarlıq: Profilaktik metodlar. Bakı: Ailə və Uşaq Nəşriyyatı.
8. World Health Organization (WHO) (2017). Prevention of Youth Violence and Crime. Geneva: WHO Publications.

Fatima Zaur BABAYEVA

Second year master's student at Western Caspian University

E-mail: ftmbbyva@gmail.com

Elnara AHMEDOVA

PREVENTION OF CRIMINAL BEHAVIOR IN ADOLESCENTS

Summary

Prevention of criminal behavior in adolescents is a set of multifaceted measures taken to prevent young people from committing crimes and direct them to a positive path of development. This prevention is not limited to the activities of law enforcement agencies, but also includes the areas of education, family support, social services and psychological support. One of the most important components in the prevention of criminal behavior is education and awareness. The role of the family is also very important. A healthy and supportive family environment helps young people not to commit crimes. The need for psychological support of young people should not be forgotten. Their internal tensions and emotional anxieties should be combated through psychotherapeutic and social programs. This plays an important role in preventing criminal behavior. Finally, programs aimed at career development and vocational training for young people help them become independent and socially useful individuals in the future. All of these measures serve to prevent criminal behavior in adolescents and help them develop into healthy, responsible individuals.

Keywords: juvenile crime, prevention, social adaptation, causes of criminal behavior, psychological support, education, family support, psychological development in youth

Фатима Заур БАБАЕВА

Студентка второго курса магистратуры Западно-Каспийского Университета

E-mail: ftmbbyva@gmail.com

Эльнора АХМЕДОВА

ПРОФИЛАКТИКА ПРЕСТУПНОГО ПОВЕДЕНИЯ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ

Резюме

Профилактика делинквентного поведения подростков – это комплекс мер, реализуемых с целью не допустить обращения молодых людей к преступности и направить их на путь позитивного развития. Эта профилактика не ограничивается правоохранительными органами, но также включает в себя образование, поддержку семьи, социальные услуги и психологическую поддержку. Одним из важнейших компонентов профилактики преступного поведения является просвещение и осведомленность. Роль семьи также очень важна. Здоровая

и благоприятная семейная среда помогает предотвратить склонность молодых людей к преступности. Не следует забывать о потребности молодых людей в психологической поддержке. С их внутренним напряжением и эмоциональными расстройствами следует бороться с помощью психотерапевтических и социальных программ. Он играет важную роль в предотвращении преступного поведения. Наконец, программы, направленные на развитие карьеры и профессиональное обучение молодежи, помогают им стать в будущем самостоятельными и полезными личностями. Все эти меры служат профилактике правонарушений несовершеннолетних и помогают им вырасти здоровыми, ответственными личностями.

Ключевые слова: преступность среди подростков, профилактика, социальная адаптация, причины преступного поведения, психологическая поддержка, образование, поддержка семьи, психологическое развитие молодежи.